

67.72-109/2
03.10.16

**МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035
тел. 248-8952, post@naiau.kiev.ua

Голові спеціалізованої вченої ради
К 35.052.23
доктору юридичних наук,
професору
Гуміну О.М.

46/1854 20 16 № 28.09

На № _____ від _____ 20__

ВІДГУК

офіційного опонента – професора кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Козаченка Олександра Івановича на дисертацію Ковалю Юрія Євгеновича за темою «Методика розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Злочини проти власності завжди були одним із основних факторів аналізу криміногенної ситуації, відповідно до якого здійснюється оцінка роботи органів внутрішніх справ органів в межах відповідного сектору (області, регіону). Серед найбільш поширених видів даної категорії злочинів є безумовно крадіжки, про що свідчать наявні статистичні дані та показники звітності Національної поліції України. Особливий підвид злочинів становлять крадіжки, вчинені на залізничному транспорті, з огляду на спосіб їх вчинення, предмет посягання та місце.

Проводячи дослідження криміналістичної сторони даного питання варто відійти від загального розуміння крадіжки в статичних умовах та визначити особливий характер кримінально карних діянь на транспорті. Про необхідність підвищення ефективності роботи правоохоронних органів за цим напрямом

свідчать офіційні показники стану протидії крадіжкам, вчинених на залізничному транспорті. Водночас, ситуацію стосовно своєчасного виявлення осіб які вчинюють зазначені злочини, швидкого та повного розслідування кримінальних правопорушень у цій сфері, які мають ступінь підвищеної суспільної небезпеки, не можна вважати такою, що відповідає сучасним очікуванням суспільства. Це пов'язано з необхідністю вирішення низки завдань і проблем кримінально-процесуального, криміналістичного та оперативно-розшукового характеру, вимагає від слідчих ретельного планування й тактично грамотного проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, організації безперервної взаємодії з оперативними підрозділами національної поліції України на етапах здійснення початкового та подальшого етапу розслідування.

Викладене свідчить про актуальність даного комплексного дослідження криміналістичної характеристики та особливостей розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України».

Мета дослідження відповідає предмету дослідження та правильно розкривається у відповідних завданнях.

Об'єкт і предмет дослідження визначені вірно.

Емпіричний матеріал цілком достатній, щоб стверджувати про об'єктивність зроблених висновків.

Наукові положення, викладені у дисертації, ґрунтуються на грамотному використанні сучасних прийомів і методів наукового пізнання, які обрані з врахуванням визначеної мети та сформульованих завдань.

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, що сформульовані в дисертації та авторефераті, визначається кількома обставинами.

Перш за все, автор достатньо повно вивчив та проаналізував наукову літературу як загальнотеоретичного, так і спеціального характеру, яка стосувалася тематики дослідження. Варто відзначити сумлінне використання здобувачем різнопланової джерельної бази, які стосуються проблематики дослідження. Дисертант використовує об'єктивну критику і науковий стиль полеміки,

дохідливу мову викладу, що вказує на вдало обрану власну методику дослідження та раціональне використання загальнонаукових та спеціальних методів пізнання.

Позитивно характеризує дослідження і те, що наукові висновки та рекомендації, які містяться в дисертації, будуються на методі системного аналізу положень Конституції України, чинного кримінального, кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства, філософії, логіки, криміналістики і інших галузевих правових наук, відомчих нормативних актів та інструкцій, чинного кримінального, кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства, філософії, логіки, криміналістики і інших галузевих правових наук, відомчих нормативних актів та інструкцій, статистичних даних і аналітичних матеріалів Генеральної Прокуратури, МВС України за 2013-2015 рр.; результатів опитування працівників УМВС України на Львівській залізниці, УМВС України на Південній залізниці, УМВС України на Придніпровській залізниці, УМВС України на Південно-Західній залізниці, УМВС України на Донецькій залізниці, УМВС України на Одеській залізниці; крім того, проаналізовано 85 кримінальних проваджень (кримінальних справ) та 100 вироків суду під час практичної роботи дисертанта (з 2011 р. до 2015 р.), що дозволило комплексно розкрити обрану тему дослідження.

По-друге, достовірність одержаних наукових положень і результатів дисертації обумовлена тим, що положення та висновки не суперечать усталеним, апробованим науковим положенням у сучасній науці криміналістики, а здобувачем використовувався власний досвід практичної роботи.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених у дисертації, авторефераті та опублікованих працях.

Основні положення, висновки дисертації оприлюднені дисертантом у шести наукових статтях, які опубліковані в наукових фахових юридичних виданнях, одна з них – у періодичному виданні іншої держави, та у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Наукові публікації автора дисертації з достатньою повністю передають її зміст.

Все це дозволяє зробити висновок про належний рівень обґрунтованості основних положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхню репрезентативність та свідчить про належний науковий рівень дослідження, яке за своїм змістом і розглядом проблем відповідає поставленим вимогам.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній науці криміналістики монографічним комплексним дослідженням методики розслідування крадіжок, вчинених на залізничному транспорті. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що характеризуються науковою новизною й мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема, уперше: визначено ключові структурні елементи криміналістичної характеристики крадіжок майна у пасажирів на залізничному транспорті України, зважаючи на особливості їх розслідування, а саме: предмет злочинного посягання, спосіб, обставини, особа потерпілого й злочинця; змодельовані типові слідчі ситуації залежно від факту крадіжки майна у пасажирів на залізничному транспорті України та відомостей про особу, яка вчинила цей злочин; обґрунтовано метод поетапного розслідування кримінального посягання.

Це дозволило по новому підійти до дослідження значного кола проблем, які залишилися поза увагою вчених, але мають важливе практичне та теоретичне значення.

Ми також повністю погоджуємося з сформульованими науковими положеннями, висновками і рекомендаціями, які відображено в розділах наукової новизни - «удосконалено» і «набуло подальшого розвитку».

З урахуванням зазначеного можна стверджувати, що новизна дисертації виявляється як у самому підході до досліджуваних проблем, так і у запропонованому розв'язанні конкретних питань.

Практичне значення одержаних результатів визначається теоретико-прикладною спрямованістю та пропозиціями, які можуть підвищити якість

організації та ефективність тактики розслідування крадіжок майна у пасажирів на залізничному транспорті України.

Результати дослідження враховано в у практичній діяльності слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції України щодо оптимізації та організації розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України (акт про впровадження результатів дисертації № 3164 від 15.03.2016); у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Організація розслідування злочинів», «Тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій», «Криміналістичні засоби та методи розкриття і розслідування кримінальних правопорушень»; у науковій діяльності – для удосконалення викладених рекомендацій та їхнього використання під час розробки методик розслідування інших видів кримінальних правопорушень.

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що усі сформульовані науково-практичні положення, пропозиції та висновки ґрунтуються на положеннях чинного законодавства та опублікованих наукових праць. Положення й висновки, що викладені в дисертації та складають її наукову новизну розроблені автором особисто.

Структура та обсяг дисертації побудована таким чином, що дозволяє здобувачу досягти обрану мету та виконати поставлені завдання і складається із вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, трьох пунктів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 322 сторінки, з яких 185 – основний текст, 24 – список використаних джерел (256 найменування), 113 – додатки.

Оцінка змісту дисертації. Автором висвітлено та опрацьовано комплекс проблем щодо стосуються криміналістичної характеристики та особливостей розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України, зокрема:

У першому розділі «Теоретичні основи методики розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті

України» автором досліджується понятійний апарат в структурі формулювання злочину як “крадіжка особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті”, де категорія “особисте майно” розуміється як всі речі (предмети), що знаходяться (перевозяться) разом із пасажиром під час його проїзду в залізничному транспорті України, незалежно від форми та права власності. Логічним є висновок дисертанта і про те, що криміналістична методика розслідування правопорушень (злочинів) спрямована передовсім на забезпечення якісного планування та організації розслідування кримінальних проваджень щодо крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України. А відтак, зроблено висновок про те, що структура методики розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України, складається з: криміналістичної характеристики; типових слідчих ситуацій та програм їх вирішення; обставин, що підлягають доказуванню; взаємодії слідчого із учасниками розслідування; проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій; криміналістичної профілактики.

Автор обґрунтовано подає своє твердження про те, що до структури криміналістичної характеристики крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України доцільно віднести такі п'ять елементів: предмет злочинного посягання; обстановка, в якій вчиняються крадіжки; способи крадіжок особистого майна пасажирів; типові сліди; особа злочинця. Серед наведеного особливе місце посідає предмет злочинного посягання, яким виступають особисті предмети або речі пасажирів, які перевозяться ними. Кожен предмет злочинного посягання має характеристику, що впливає на вибір способів учинення і приховування крадіжок, місць їхнього вчинення, спосіб дій злочинців, а також обумовлює механізм слідоутворення.

На підставі проведеного аналізу, результатів опитування та вивчення кримінальних справ автор зазначає, що досить часто предметом посягання у крадіжці особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України, є аудіо -, відео -, цифрова техніка, а також мобільні телефони. Вибір саме таких предметів посягання обумовлений низьким рівнем економічного

добробуту громадян, які віддають перевагу при купівлі цих речей, не новим виробом, а тим, що були у вжитку часом навіть не здогадуючись, що куплені ними речі отримані злочинним шляхом.

Автор підсумовує, що спосіб вчинення злочину завжди є результатом сукупної дії значного числа факторів. І чим більше будуть вони проявлятися в діях, тим більше слідів залишатиме злочинець, тим більшою інформацією буде володіти слідчий для висунення слідчих і розшукових версій. Окрім того, спосіб вчинення крадіжок у пасажирів залізничного транспорту не завжди має повну структуру, зокрема досить часто відсутнє приготування до злочину або його приховування. Цінність у даному контексті становлять обставини, що вказують на те, яким чином злочинці обирають спосіб вчинення крадіжки: обставини на об'єкті крадіжки (наявність замків, відсутність охорони на об'єкті тощо), уважністю потерпілих (стосовно збереження власних речей), наявність чи відсутність професійних (злочинних) навичок, уміння використовувати знаряддя чи інструменти (злочинський інвентар).

На переконання автора, головними криміналістичними елементами обстановки крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України, є місце та час. Ці два поняття визначають природу, сутність обстановки вчинення й певним чином фіксують їх у навколишньому середовищі. Місце й час конкретизують і деталізують обстановку, звужують територіально-просторові межі при пошуках речових доказів у процесі формування правоохоронними органами доказової бази для розслідування злочину. Дисертантом, з урахуванням вищенаведеного, досить вдало проілюстровані вказані елементи з прив'язкою до специфіки місця вчинення злочину та з урахуванням статистичних показників та результатів соціологічного опитування працівників ОВС.

Також, варто підкреслити, що на основі аналізу даних про особу та особливості дій потерпілого автор доводить той факт, що його роль у виникненні кримінальної ситуації може використовуватися при вирішенні низки загальних та окремих завдань розслідування, зокрема таких як: висунення обґрунтованої версії

про мотиви злочину та особу, що його вчинила; визначення кола осіб, серед яких необхідно виявити злочинців; встановлення причин злочину, пов'язаних з особливостями особи потерпілого, та умов, що сприяють вчиненню злочину; виявлення латентних потерпілих; вони нерідко привертають увагу з тих же причин, що й особа, вже відома слідству, але з певних причин не заявляли про вчинення проти них злочину; вирішення питання щодо гарантування безпеки потерпілому, який нерідко підлягає активному впливу з боку злочинців та осіб з числа їх оточення; проведення розслідування з максимальною ефективністю та економією засобів та часу; обрання послідовності та тактики виконання окремих слідчих (розшукових) та процесуальних дій; прогнозування поведінки потерпілих не лише на етапі слідства, а й у суді, можливості змін слідчих та судових ситуацій.

У другому розділі «Планування розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України» здійснено аналіз типових слідчих ситуацій та програм їх вирішення під час розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України. Так, автором наголошується, що в слідчу ситуацію входять не тільки «реально існуючі умови і обставини, що утворюють конкретну обстановку», а й подальші дії злочинця (наприклад, приховування та збут викраденого особистого майна пасажира).

Досить цікавим є виділення автором типових слідчих ситуацій, серед яких: встановлено факт крадіжки особистого майна пасажира, вчинений на залізничному транспорті України, однак відсутні відомості про особу злочинця; встановлено факт крадіжки особистого майна пасажира, вчинений на залізничному транспорті України, а також відома інформація про особу злочинця (вік, стать, особливості зовнішності, одяг та ін.); особу, яка вчинила крадіжку особистого майна пасажира, вчиненого на залізничному транспорті України, затримано. А також автором описано основні першочергові завдання відповідно до кожної вищенаведеної ситуації.

Поряд із цим, автор слушно зауважує, розглядаючи питання доказування, що доказування способу вчинення злочину зумовлюється різними намірами, мотивами, метою. Із цього випливає, що спосіб вчинення злочину характеризується певним психофізичним підґрунтям і не зводиться лише до зовнішньої, фізичної сфери. Кожна подія, у тому числі й злочин, відбувається в реальному місці і часі. Тому доказування цих елементів деталізує спосіб вчинення злочину, прив'язує його до активної реальності, підтверджує його наявність і надає можливість перевірки факту вчинення злочину, а також може мати значення для предметного захисту особи, кваліфікації способів вчинення окремих видів злочинів, встановлення кримінально значущих ознак предмета злочину, причинно-наслідкового зв'язку вчинених дій з характером і розміром шкідливих наслідків тощо.

Одним із ключових зроблено висновок про те, що спільна діяльність слідчого органу досудового розслідування та оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України при розслідуванні кримінальних проваджень сприяє швидкому і повному розкриттю злочинів та вирішенню інших важливих завдань кримінального судочинства.

У третьому розділі «Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України» автор аналізує питання тактики проведення допиту та інших слідчих дій, серед яких обшук, пред'явлення до впізнання, слідчий експеримент тощо, а також наголошує на необхідності проведення профілактичних заходів щодо крадіжок особистого майна пасажирів.

Так, автор слушно зазначає, що під час допиту проводиться перевірка не тільки показів учасників розслідування, а й оперативних даних, які мають визначальне та допоміжне значення у розслідуванні крадіжки особистого майна пасажира.

Дисертант вірно підмічає, що пізнавальну основу допиту становить опитування, а безпосереднє спостереження слідчого чи оперативного працівника

за мімікою, жестами, інтонацією допитуваної особи відіграє допоміжну роль, допомагаючи краще зрозуміти смисл словесного спілкування.

Абсолютно правильним є розуміння автора, що під час розслідування кримінального провадження щодо крадіжки особистого майна пасажирів, вчиненої на залізничному транспорті України, не завжди при проведенні первинного допиту потерпілого, свідка можна отримати необхідну інформацію, яка б сприяла розслідуванню. У найбільш сприятливій слідчій ситуації потерпілий повідомляє працівників слідчо-оперативної групи, які прибули на місце події, про викрадене особисте майно, перелічує кількість, візуальні ознаки та прикмети речей.

Обґрунтованим є твердження про те, що слідчі (розшукові) дії мають пізнавальний і водночас процесуальний характер та розшукову спрямованість. Сутність її полягає у намаганні процесуальної особи розшукати й належним чином зафіксувати у відповідних процесуальних джерелах фактичні дані, що мають значення для кримінального провадження. Не менш важливою метою слідчих (розшукових) дій є перевірка раніше отриманих у цьому кримінальному провадженні доказів або інших встановлених фактів. Так, наприклад автор доцільно говорить про те, що основними завданнями огляду місця події є виявлення змін обстановки місця події, визначення, що з них може бути слідами злочину, встановлення характеру події, що сталася, його учасників.

Автор вдало пропонує визначити особливості тактики огляду місця події таким чином: а) виявлення ознак, які вказують про вчинення саме крадіжки; б) встановлення точного місця вчинення крадіжки особистого майна пасажирів для того, щоб мати більшу ймовірність виявлення криміналістично-значущої інформації, встановлення можливих свідків; в) визначення способу вчинення крадіжки особистого майна у пасажирів; г) виявлення слідів, які можливо залишив злочинець; г) з'ясування причин та умов, що сприяли вчиненню крадіжки особистого майна у пасажирів; д) встановлення додаткових можливостей виявлення необхідної інформації. Варто відмітити логічність та правильне моделювання тактичних прийомів з урахуванням специфіки злочинів у вигляді крадіжок особистого майна пасажирів.

Доцільними з точки зору практичної обґрунтованості є розроблені автором рекомендації щодо попередження крадіжок особистого майна пасажирів на залізничному транспорті України, а саме: вдосконалення замків у купе для унеможливлення проникнення сторонніх осіб; поширення "пам'яток" учасниками бригад потягів серед пасажирів і проведення бесід профілактичного характеру; впровадження засобів відеоспостереження на залізничних перонах і вокзалах, у потягах; забезпечення контролю працівниками транспортної міліції за провідниками бригад потягів, що проводять посадку пасажирів; заборона торгівлі спиртними напоями в потягах і на перонах вокзалів; здійснення супроводу пасажирських потягів працівниками міліції у форменому одязі; використання блокування переходів між вагонами в нічний час доби;

На позитивну оцінку заслуговує обґрунтована автором необхідність запровадження технології «профайлінгу» в діяльність транспортної міліції на залізницях України, зокрема шляхом проведення з такими поліцейськими спеціальні заняття, на яких вони повинні оволодіти прийомами аналізу характерних рис можливих правопорушників та проведення із ними профілактичних бесід; встановлення відеоспостережень на головних вокзалах міст України де і буде проводитися «профайлінг» та документування діяльності пасажирів.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному науковому аналізі особливостей вчинення посягань на одне з конституційно гарантованих прав людини і на цій основі в напрацюванні актуальних теоретичних та практичних питань методики розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті.

Автор визначає ключові структурні елементи криміналістичної характеристики крадіжок майна у пасажирів на залізничному транспорті України, зважаючи на особливості їх розслідування, моделює та описує типові слідчі ситуації залежно від факту крадіжки майна у пасажирів на залізничному транспорті України та відомостей про особу, яка вчинила цей злочин; проводить вивчення організації й тактики проведення слідчих (розшукових) та

процесуальних дій під час розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України

Зміст підсумкових положень та пропозицій проведених автором дослідження та наведені в них рекомендації дають підстави стверджувати, що дослідник досягнув поставленої перед собою мети і виконав визначені завдання.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Не зважаючи на позитивну оцінку в цілому змісту дисертації та її автореферату, слід відмітити наявність в них дискусійних питань, недостатнє обґрунтування окремих положень та міркувань дисертанта:

1. Автор у своїй дисертаційній роботі посилається на діяльність органів транспортної міліції, хоча на даний час уже відбулася реорганізація структурних підрозділів МВС. Такі зміни відбулися в рамках виконання доручення МВС України «Про забезпечення законності в діяльності чергових частин під час ліквідації УМВС України на залізницях» та наказу МВС України «Про організаційно-штатні зміни в ГУМВС України в місті Києві». Відтак доцільно було б у роботі прослідкувати дані зміни та замінити позначення “транспортна міліція” на “територіальні органи внутрішніх справ”;

2. У роботі не у повній мірі використано статистичні дані щодо крадіжок у пасажирів на залізничному транспорті, які подані у ґрунтовних додатках, зокрема, у Дод. Й даного дисертаційного дослідження.

3. У тексті подається такий термін як “злочинський інвентар” під час вказівки на підручні засоби/засоби вчинення злочину, за допомогою яких реалізовується злочинний намір. Проте, видається незрозумілим такий термінологічний вибір, оскільки законодавство оперує поняттям “зброя злочину”.

4. Досліджуючи питання взаємозв'язку потерпілого та злочинця автор вказує, що “як свідчить практика, між злочинцем і потерпілим найчастіше простежується певний взаємозв'язок”, і тут же подає дані анкетування, за якими випадковий знайомий займає найбільший відсоток - 51,39%. А відтак варто було б роз'яснити, чи дійсно цей взаємозв'язок можна вважати сталим чи ситуативним і яка його

роль у ситуаціях, коли злочинець та потерпілий ніколи не мали візуального контакту, чи можна такий вид контакту вважати взаємодією.

Разом з тим варто відзначити, що висловлені зауваження спрямовані на уточнення й доповнення окремих положень дисертації, в низці випадків є дискусійними і не впливають на наукову, практичну значущість та загальну позитивну оцінку дисертації, а науковий рівень роботи відповідає вимогам щодо кандидатських дисертацій.

ВИСНОВОК

Проведене здобувачем дослідження відповідає науковій спеціальності, за яким воно здійснено, розкриття питань теорії та практики криміналістики, викладення інформації є логічно виправданим. Дослідження є завершеною, самостійною працею, що містить раніше не захищені положення, в якій отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що вирішують наукове завдання та удосконалення діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України.

На підставі викладеного вважаю, що подана до захисту дисертація Ковалю Юрія Євгеновича за темою «Методика розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України», відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, що пред'являються до кандидатських дисертацій, а її автор Коваль Юрій Євгенович *заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук* за спеціальністю: 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, за результатами прилюдного захисту.

професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

О.І.Козаченко

О.І.Козаченко
Зав. ВРПС ВКЗ НАВС
КАПІТАН ПОЛІЦІЇ
ПРОНІЧЕВА І.О.

